

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของเกษตรกรในอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่” สามารถสรุปผล อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะดังนี้

สรุปผลการศึกษาวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังจำนวน 52 ราย เป็นเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี (GAP) จำนวน 13 ราย และเกษตรกรที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP จำนวน 39 ราย มีอายุระหว่าง 25-69 ปี อายุเฉลี่ย 49 ปี ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 50.00) มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์เลี้ยงปลาในกระชังระหว่าง 0-16 ปี เฉลี่ย 9 ปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 38.46) ทำสวนลำไย ทำนาเป็นอาชีพหลัก และเลี้ยงปลาในกระชังเป็นอาชีพเสริม มีผู้ให้ข้อมูลเพียง 1 ใน 5 (ร้อยละ 19.23) เท่านั้นที่เลี้ยงปลาในกระชังเป็นอาชีพหลัก ผู้ให้ข้อมูลมีกระชังเลี้ยงปลาระหว่าง 2-16 กระชัง ใช้แรงงานสำหรับเลี้ยงปลา 1-6 คน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน สำหรับพันธุ์ปลาที่ผู้ให้ข้อมูลทุกรายเลี้ยงเหมือนกัน คือ ปลาทับทิม โดยมีพันธุ์ปลาจากสองแหล่งหลักๆ คือ บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือ CP และบริษัท ส.ลานนา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 51.92) ปล่อยพันธุ์ปลาลงเลี้ยงในกระชังในอัตรา 1,000-2,000 ตัวต่อกระชัง มีราคาจำหน่ายปลาระหว่าง 40,000-120,000 บาทต่อกระชัง หรือคิดเป็นราคาจำหน่ายปลาระหว่าง 60-73 บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้จากการเลี้ยงปลาในกระชังเฉลี่ย 66,442 บาทต่อปี

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทั้งในส่วนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP และไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP มีแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในกระชัง จากสองแหล่งข้อมูลหลักคือ เจ้าหน้าที่ประมง (ร้อยละ 96.15) และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทจำหน่ายพันธุ์ปลา (ร้อยละ 84.62) โดยผู้ให้ข้อมูลมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมงเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ซึ่งส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.54) จะติดต่อเจ้าหน้าที่ประมงเพื่อตรวจสอบอาหารปลา และตรวจสอบโรคและสุขภาพปลา (ร้อยละ 88.77) นอกจากนี้ในส่วนของการสนับสนุนเกี่ยวกับการปฏิบัติทางการประมงที่ดี (GAP) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการสนับสนุน ไม่เคยศึกษาดูงานหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในกระชังตามมาตรฐาน GAP และไม่มีความประสงค์จะเข้ากิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำประมงตามมาตรฐาน GAP

อภิปรายผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของเกษตรกรในอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านลักษณะทางกายภาพของผู้ให้ข้อมูลซึ่งประกอบด้วยเพศ อายุ สถานภาพการสมรส และระดับการศึกษา ของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี GAP และเกษตรกรที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP พบว่ามีคุณลักษณะไม่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า คุณลักษณะทางกายภาพของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชัง ยังไม่มีผลที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติทางการประมงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากช่วงอายุของเกษตรกรจะสังเกตได้ว่าเกษตรกรที่อายุน้อย มีแนวโน้มผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP สูงกว่าเกษตรกรที่อายุมาก สอดคล้องกับ นภดล (2553: 68) ซึ่งศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการผลิตกุ้งก้ามกรามอย่างมีความรับผิดชอบตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี ของเกษตรกรในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ระบุว่า อายุของเกษตรกร ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมการปฏิบัติทางการประมงที่ดี ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ สถานภาพการสมรส และระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

2. ด้านลักษณะการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพเลี้ยงปลาในกระชัง อาชีพหลักของผู้เลี้ยงปลาในกระชัง พันธุ์ปลาที่เลี้ยงในกระชัง และแหล่งพันธุ์ปลาที่นำมาเลี้ยงในกระชัง พบว่า คุณลักษณะด้านการเลี้ยงปลาในกระชังของเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP และเกษตรกรที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP ไม่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า คุณลักษณะด้านการเลี้ยงปลาในกระชัง ยังไม่มีผลที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติทางการประมงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP ในขณะที่ วิสันต์ (2551: 81) ซึ่งศึกษาความพร้อมของเกษตรกรจังหวัดมุกดาหาร ในการเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติทางประมงที่ดี ระบุว่า เกษตรกรที่มีประสิทธิภาพด้านการผลิตสัตว์น้ำแตกต่างกัน จะมีความพร้อมในการเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยความพร้อมเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี GAP มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามประสิทธิภาพของผู้เลี้ยงปลา

3. ด้านลักษณะการจัดการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งประกอบด้วย จำนวนกระชังปลา อัตราการปล่อยพันธุ์ปลาลงเลี้ยงในกระชัง และแรงงานที่ใช้เลี้ยงปลาในกระชัง พบว่า คุณลักษณะด้านการจัดการเลี้ยงปลาในกระชังของเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP และเกษตรกรที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP ไม่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า คุณลักษณะด้านการจัดการเลี้ยงปลาในกระชัง ยังไม่มีผลที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติทางการประมงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP ในขณะที่ เชาวร์ (2548: 51) ซึ่งศึกษาความต้องการและความพร้อมของเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์ในการเข้าสู่

มาตรฐานการเลี้ยงปลาน้ำจืดอินทรีย์ ระบุว่า ความพร้อมในการเข้าสู่มาตรฐานการเลี้ยงปลาที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบกิจกรรมการเลี้ยงปลาอย่างมีนัยสำคัญ

4. ด้านผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งประกอบด้วย ราคาจำหน่ายปลาต่อกระชัง ราคาจำหน่ายปลาต่อกิโลกรัม และรายได้จากการจำหน่ายปลา พบว่า คุณลักษณะด้านผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลาในกระชังของเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP และไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP ไม่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า คุณลักษณะด้านผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลาในกระชัง ยังไม่มีผลที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติการทางประมงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากราคาจำหน่ายปลาต่อกิโลกรัม และช่วงรายได้จากการจำหน่ายปลา จะสังเกตได้ว่าเกษตรกรที่จำหน่ายปลาได้ในราคาสูง และเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายปลาสูง มีแนวโน้มผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP สูงกว่าเกษตรกรที่จำหน่ายปลาได้ในราคาต่ำ หรือมีรายได้จากการขายปลาต่ำ ซึ่งวิจัยเรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงปลาในบ่อดินของเกษตรกรในโครงการพัฒนาภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดศรีสะเกษ ระบุว่า รายได้จากการขายปลามีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงปลา นอกจากนี้ควรมีการเปรียบเทียบในเชิงประสิทธิภาพการผลิตระหว่างฟาร์มเล็ก ปลาที่ผ่านและไม่ผ่าน GAP จึงอาจทำให้ได้ประสิทธิภาพการผลิตที่ต่างกัน

5. ด้านการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งประกอบด้วย แหล่งข้อมูลจากสื่อมวลชน แหล่งข้อมูลจากสื่อบุคคล ความถี่ในการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ประมง และประเด็นที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ พบว่า คุณลักษณะด้านการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในกระชังของเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP และไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP ไม่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า คุณลักษณะด้านการรับข้อมูลข่าวสาร ยังไม่มีผลที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติการทางประมงให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP ในขณะที่ วิสันต์ (2551: 83) ระบุว่า ความพร้อมของเกษตรกรในการเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติทางประมงที่ดีมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับการรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ประมง เจ้าหน้าที่ของบริษัท และผู้รับซื้อผลิตภัณฑ์ รวมถึงสื่อมวลชนประเภทวิทยุ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระดับความพร้อมเข้าสู่มาตรฐาน GAP จะเพิ่มขึ้นตามระดับการรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ประมง เจ้าหน้าที่บริษัท ผู้รับซื้อผลิตภัณฑ์ และสื่อวิทยุ เช่นเดียวกับ กิตติพงษ์ (2553: 99) ซึ่งได้ศึกษา ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ระบุว่า การติดต่อและพบปะเจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร

6. การปฏิบัติทางการประมงที่ดีที่ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 7 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านการจัดการ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านการจัดการดูแลสุขภาพสัตว์น้ำ ด้านสุขลักษณะฟาร์ม และด้านการเก็บข้อมูล พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังเขตอำเภอดอยหล่อ สามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ GAP

- ด้านสถานที่ และด้านการจัดการ ได้ครบถ้วน
- ด้านปัจจัยการผลิต พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีสถานที่จัดเก็บปัจจัยการผลิตที่เป็นระบบ ทั้งนี้เป็นเพราะขาดแคลนเงินทุนจัดสร้างสถานที่จัดเก็บปัจจัยการผลิตและไม่มีที่ดินสำหรับดำเนินการก่อสร้างสถานที่จัดเก็บปัจจัยการผลิตที่ได้มาตรฐาน ซึ่งในจุดนี้หน่วยงานภาครัฐอาจต้องเข้ามาสนับสนุนงบประมาณหรือองค์ความรู้ในประเด็นดังกล่าวให้มากขึ้น
- ด้านการจัดการดูแลสุขภาพสัตว์น้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอย่างครบถ้วน ตั้งแต่การเตรียมกระชัง การเฝ้าระวังโรค จนถึงการดูแลเมื่อสัตว์ป่วย โดยเกษตรกรมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ประมงและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มีรายละเอียดการปฏิบัติบางส่วนที่เกษตรกรควรให้ความสำคัญมากเพิ่มเติมคือการดูแลทำความสะอาดอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้สะอาดและจัดวางให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ
- ด้านสุขลักษณะฟาร์ม แม้เกษตรกรอาจเห็นว่าอุปกรณ์บางอย่างใช้ต่อเนื่องไม่จำเป็นต้องจัดเก็บไว้เสียเวลา แต่การดูแลอุปกรณ์ให้สะอาดอยู่เสมอก็จะส่งผลดีต่อการดูแลสุขภาพสัตว์ในระยะยาว
- ด้านการเก็บเกี่ยวและการขนส่ง ในส่วนของการวางแผนการผลิตตามความต้องการของตลาดและการทำหนังสือกำกับการจำหน่าย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการปฏิบัติเนื่องจากไม่ทราบว่าต้องมีหนังสือ และอีกเหตุผลคือบริษัทที่เกษตรกรทำสัญญาซื้อขายไม่ได้ให้ความสำคัญกับการออกหนังสือกำกับดังกล่าว
- ด้านการเก็บข้อมูล เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกการเลี้ยง การให้อาหาร การตรวจสุขภาพสัตว์ การใช้ยาหรือสารเคมี เพราะเกษตรกรยังไม่เห็นความจำเป็นของการจดบันทึกและอาจจะไม่มีความชำนาญ ในการบันทึกข้อมูล อีกทั้งการบันทึกข้อมูลบางตัวบริษัทคู่สัญญาจะเป็นผู้ดำเนินการให้กับเกษตรกร เช่น บันทึกการเลี้ยง บันทึกการให้อาหาร หรือให้ยา สอดคล้องกับ รัศมี เสาร์คำ (2553: 52) ซึ่งศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อการเลี้ยงปลาทับทิมในกระชังแบบสัญญาผูกพันกับบริษัทเอกชนในเขตอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ระบุว่า บริษัทคู่สัญญาจะเข้ามาจัดการโปรแกรมการเลี้ยงปลาและจัดลำดับการเลี้ยง การดูแลรักษาโรค และการให้คำแนะนำทางวิชาการแก่เกษตรกร ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการเลี้ยงปลาทับทิมในกระชังแบบสัญญาผูกพันในระดับปานกลาง ถึงมาก เนื่องจากบริษัทเข้าทำหน้าที่เชิงธุรกิจให้แก่เกษตรกรเกือบทั้งหมด เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมิได้ปฏิบัติด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถนำมากำหนดเป็นข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ แก่หน่วยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สำหรับหน่วยงานราชการ

1. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักงานประมงจังหวัด ควรจัดให้มีกิจกรรมการอบรมศึกษา ดูงานเกี่ยวกับมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี GAP ให้กับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายทราบถึงวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด GAP และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามมาตรฐาน GAP อย่างทั่วถึง
2. สำนักงานประมงจังหวัดควรประสานสำนักงานพาณิชย์จังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาจัดโครงการหรือกิจกรรมการตลาดให้กับผู้เลี้ยงปลาในกระชังที่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี GAP ให้เกษตรกรสามารถจำหน่ายปลาในราคาที่สูงกว่าปลาที่เลี้ยงจากฟาร์มทั่วไป เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเข้ามาเลี้ยงปลาตามมาตรฐาน GAP มากยิ่งขึ้น

สำหรับเจ้าหน้าที่ประมง และบุคลากรบริษัท

1. เจ้าหน้าที่ประมง ควรเข้าไปมีบทบาทในการให้คำแนะนำ แนวทางแก้ไขปรับปรุงกระบวนการเลี้ยงปลาให้เป็นไปตามมาตรฐาน แก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี GAP เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถก้าวข้ามปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงปลากับเจ้าหน้าที่ประมง
2. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทควรเข้าไปมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้แก่เกษตรกร อาจจะเป็นการถ่ายทอดในลักษณะสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อวีดิทัศน์ ต่างๆ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทจะเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่ทันสมัยได้มากกว่าเกษตรกร หรือเจ้าหน้าที่ประมง

สำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชัง ควรหาโอกาสเข้าร่วมอบรม ศึกษา ดูงาน เกี่ยวกับ การเลี้ยงปลาในกระชังตามมาตรฐานการปฏิบัติทางประมงที่ดี GAP จากเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อเปิดมุมมองและเรียนรู้กระบวนการผลิตที่แตกต่าง เพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการผลิตของตนเองต่อไป

2. เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาควรมีการสร้างเครือข่ายเกษตรกร ซึ่งอาจจะประกอบด้วย เพื่อนเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา เจ้าหน้าที่ประมง นักวิชาการในสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และสร้างอำนาจต่อรองทางการตลาด

3. เกษตรกรควรให้ความสำคัญกับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ ทั้งจากสื่อสารมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์ และที่สำคัญต้องเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล ผู้รู้ หรือผู้ทรงภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การเลี้ยงปลามีการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

ข้อเสนอแนะด้านวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมต่อเนื่องสำหรับเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติทางประมงที่ดี เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรพัฒนาระบบการเลี้ยงปลาในกระชังให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน GAP

2. ควรศึกษาการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อเนื่องจากโครงการเลี้ยงปลาในกระชังตามเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติทางประมงที่ดี

3. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาปรับปรุงบทบาทเจ้าหน้าที่ประมงในการขับเคลื่อนกระบวนการเลี้ยงปลาตามเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติทางประมงที่ดี ในลักษณะผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทั้งระบบ

4. ควรศึกษาเปรียบเทียบด้านข้อมูล ประสิทธิภาพการผลิต การใช้จ่าย การเกิดโรคและต้นทุนการผลิต